

ANNA RAMŠÁKOVÁ*

Slovenské toponymá Buča a Búča a možnosti ich onymickej motivácie¹

RAMŠÁKOVÁ, A.: The Slovak toponyms BUČA and BÚČA and the various possibilities of their onymic motivation. *Slavica Slovaca*, 59, 2024, No 1, pp. 159-167 (Bratislava).

The importance of the existence of the oronym subsystem in the context of class of Slovak proper names is obvious not only in relation to learning about the surrounding world, but also in relation to knowledge about the creation, ultimately the functioning of proper names in general. The toponymic material of the Department of the Slovak Language History, Onomastics and Etymology of the L. Štúr Institute of Linguistics of the Slovak Academy of Sciences, v. v. i., in Bratislava makes it possible to examine and process toponyms documented from the territory of Slovakia. A very modest representation has, among others, the toponyms *Buča* or *Búča*, and in the article we consider the possibilities of their onymic motivation in a wider Slavic language context.

Toponym, oikonym, anoikonym/minor place-name, substantive buča/Buča, búča/Búča, onymic motivation, onymic word-formation/name-formation

I keď v slovenskom jazykovednom diskurze vzniklo viacero štúdií venovaných subsystému slovenských oroným, v súčasnosti sa slovenská toponomastika nemôže „pochváliť“ sústredeným systematickým či dlhodobým výskumom názvov vyvýšených terénnych objektov.² Túto skutočnosť do značnej miery potvrdzuje najaktuálnejšia sumarizácia onomastických prác publikovaných v časopise *Slovenská reč* za uplynulých deväťdesiat rokov jeho existencie.³ Spočiatku sa autori (aj onomastika vo všeobecnosti) zameriavali na etymológiu jednotlivých názvov. Vzhľadom na kultúrno-spoločenské potreby používateľov slovenského jazyka, ale postupne aj vplyvom teoretických východísk Vincenta Blanára a Rudolfa Šrámka so zameraním na fungovanie vlastných mien v komunikácii, neskôr neobišli ani problematiku štandardizácie týchto pomenovaní.⁴ Nateraz možno hovoriť o relatívne postačujúcich poznatkoch napr. o oronymách: *Baske/Baské, Beskydy, Fatra, Choč* (pôvodne azda *Koč*), *Karpáty, Kýčera, Rozsutec, Sitno, Vihorlat*.⁵

Z vyratúvaných nesídlných zemepisných názvov tvarov vertikálnej členitosti zemskeho povrchu je zrejme, že nešlo o pomenovania, pri vzniku ktorých by boli využité základné apelatívne

* Mgr. Anna Ramšáková, PhD., Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i., Panská 26, 811 01 Bratislava, e-mail: anna.ramsakova@juls.savba.sk.

¹ Príspevok vznikol v rámci riešenia vedeckého projektu grantovej agentúry VEGA č. 2/0026/24 *Lexika slovenských terénnych názvov – 2. časť*. Príspevok je venovaný PhDr. Milanovi Majtánovi, DrSc., pri príležitosti jeho nedožitých deväťdesiatin. Zároveň ďakujem PhDr. Ľuborovi Králikovi, DSc., a Mgr. Ivete Valentovej, PhD., za láskavé prečítanie a pripomienkovanie tohto textu.

² Majtán, M.: *Z lexiky slovenskej toponymie*. Bratislava: Veda, 1996, s. 127.

³ Porovnaj Hladký, J. – Valentová, I.: Onomastické výskumy v časopise *Slovenská reč*. In: *Slovenská reč*, 2022, roč. 87, č. 3, s. 327.

⁴ Hladký, J. – Valentová, I.: Onomastické výskumy..., c. d., s. 327.

⁵ Podrobnejšie Hladký, J. – Valentová, I.: Onomastické výskumy..., c. d., s. 327; Majtán, M.: *Z lexiky slovenskej...*, c. d., s. 127.

geografické termíny označujúce vyvýšené miesto v teréne typu *díel, hora, vrch, moľva, hrebeň, čereň* a iné, napr. *Dubodiel, Kamenahora, Molua*.⁶ Najmä pri starobyľných názvoch vrchov motíváciou ich vzniku bol primárne tvar objektov, vlastnosti pôdy a porastu blízkeho okolia. Veľké pohoria sa takisto pomenúvali podľa národov, ktoré na danom mieste žili. Dôležitosť poznania princípov tvorenia a existencie podsystému oroným v rámci slovenskej toponymie je očividná. Nielen vo vzťahu k poznávaniu okolitého sveta (výskyt oroným poukazuje napr. na geomorfologické podmienky alebo na charakter obyvateľstva oblasti), ale takisto vo vzťahu k poznatkom o tvorení a fungovaní vlastných mien vôbec. Vedomosti o slovenských toponymách prispievajú k obohacovaniu poznatkov o jazyku a dejinách slovenského národného spoločenstva.

Dokladový materiál (kartotéka terénnych názvov; ďalej KTN) oddelenia dejín slovenčiny, etymológie a onomastiky Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i., v Bratislave umožňuje skúmať a spracúvať terénne názvy (ďalej TN) doložené zo slovenského jazykového územia. Veľmi skromné zastúpenie má, okrem iných, zemepisný názov *Buča*⁷ (ide o skutočnú podobu zápisov názvu, bez kvantít koreňového vokálu *u*; porovnaj KTN; štandardizovanej spisovnej podobe zaznamenaných pomenovaní sa budeme venovať v nasledujúcich častiach štúdie).

Z jazykového hľadiska v rámci morfolologickej úrovne hovoríme o substantíve na prvý pohľad s možnosťou jeho fungovania v slovenčine vo všetkých troch gramatických rodoch, i keď ohýbacia prípona *-a* je primárne vlastná feminínam. Z diachrónneho uhla pohľadu ide o tvar skupiny substantív niekdajších ja-kmeňov (s ohľadom na pozíciu mäkkej spoluhlásky *-č-* pred samohláskou *-a*).

Ak berieme do úvahy slovotvorbu, treba uvažovať o dvoch možných východiskových alternatívach vzniku výrazov, ktoré sa premietajú do ich konečnej formálnej podoby.

1. Ak by išlo o lexému so substantívnym slovotvorným základom (ktorý je nositeľom celého lexikálneho významu, je spoločným prvkom všetkých lexém patriacich do jedného slovotvorného hniezda⁸) *búč*-⁹, spisovná, a teda štandardizovaná podoba východiskového apelatíva by bola *búča* (v ktorej sa zohľadnila kvantita koreňového vokálu); slovotvornou bázou slovotvornej formy (slovotvorného motivátu) *búča* by bolo samotné femininum *búč* (v ktorom sa istotne zohľadnila kvantita vokálu vzhľadom na východiskovú podobu kolektíva *búčie* vychádzajúceho zo substantíva *buk*; z dialektologického hľadiska na celom slovenskom jazykovom území s výnimkou východného Slovenska prevažuje tendencia dĺženia koreňa kolektív, ktorá sa zohľadňuje aj v súčasných pravidlách slovenského pravopisu¹⁰) a to je v slovenskom jazykovom kontexte

⁶ Majtán, M.: Z lexiky slovenskej..., c. d., s. 127 a podrobnejšie Majtán, M.: Kontinuitný vývin slovenčiny a jeho odraz vo vlastných menách. In: Slavica Slovaca, 1992, roč. 27, č. 1, s. 43-45.

⁷ V troch prípadoch ide o priamy (nominatívny) jednočlenný nederivovaný názov, ktorý označuje vrch v obciach Lipovce (o. Prešov), Lesnica (o. Stará Ľubovňa) a Poľanovce (o. Levoča). V jednom prípade ide o nepriamy predložkový detoponymický názov *Pod Bučou*, ktorý pomenúva lúku a pole v Pitelovej (o. Žiar nad Hronom); porovnaj KTN; Majtán, M.: Z lexiky slovenskej..., c. d., s. 22-28; Olivová-Nezbedová, L.: Pomístní jména v Čechách, jejich obecná charakteristika a jejich význam pro vědní obory. In: Pomístní jména v Čechách. O čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest. Praha: Academia, 1995, s. 30.

⁸ Furdík, J.: Slovenská slovotvorba (teória, opis, cvičenia). Ed. M. Ološtiak. Prešov: Náuka, 2004, s. 34.

⁹ V našom výklade sa nebudeme venovať tým formám *buč/búč, buča/búča, bucz/bucz*, v ktorých spoluhlásky *č*, resp. *cz* je výsledkom zjednodušenia spoluhláskových skupín typických pre hláskový vývin niektorých slovanských jazykov (porovnaj napr. Nazwy miejscowe Polski, Historia – pochodzenie – zmiany. I. A – B. Red. K. Rymut. Kraków: Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, 1996, s. 415, 416. Dotlač 1. vyd. dostupné na: <https://rcin.org.pl/dlibra/publication/15428/edition/2836/content>), prípadne výsledkom iných, napr. morfológických zmien príslušných tvarov, napr. toponymum *Buč z Budeč* (Šmilauer, V.: Osídlení Čech ve světle místních jmen. 2. vyd. Praha: Academia, 2015, s. 80; Hosák, L. – Šrámek, R.: Místní jména na Moravě a ve Slezsku. I. A – L. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1970, s. 127).

¹⁰ Porovnaj Kopecká, M.: Kodifikačné tendencie v Pravidlách slovenského pravopisu z rokov 1931–2013. Bratislava: Veda, 2019, s. 270, 335.

preukázané v lexikálnom význame ‚bukový porast, bučina‘ („u Zagacoweg zeme, kde som dal bucz wiklčzovať“, Modrý Kameň, 1704).¹¹ Rovnako je doložený slovenským anojkonymom *Búč* vyskytujúcim sa najmä v oblasti Gemera a v západnej časti východného Slovenska (porovnaj KTN; pozri mapku č. 1).

Ostražitý treba byť pri lexéme *búč*, doloženej aj v druhom lexikálnom význame ‚zavodená, močaristá plocha s odumierajúcim, zahŕňajúcim porastom‘ slovenským ojkonymom *Búč* (pomenúva obec v o. Komárno)¹² a hydronymom *Búč* (označuje rašelinisko v uvádzanej obci Búč; porovnaj KTN)¹³. Rudolf Krajčovič¹⁴ ako východisko ojkonyma *Búč* uvádza verbum *bučať* ‚zahŕňať, odumierať od vlhkosti‘, ktoré treba spájať s psl. **bučati* ‚pečniece, nabrzmiawać od wilgoci; psuć się, butwieć‘ (vzdúvať sa, napúčať, napúchať od vlhkosti; kaziť sa, ničiť sa, práchnivieť, hniť). Ide o význam doložený v poľských, ukrajinských a v chorvátskych dialektoch.¹⁵ Preto v konečnom dôsledku musíme rátať s homonymnými apelatívnymi formami *búč¹* a *búč²*, a samozrejme, s prihliadnutím na ich existenciu v tej-ktorej variete slovenského národného jazyka. Kvantita koreňového vokálu vo výraze je preto, lebo ho R. Krajčovič istotne považoval za kolektívum. Iné vysvetlenie sa nateraz nenatiska.

V kontexte slovenského slovesa *bučať* vo význame ‚zahŕňať, odumierať od vlhkosti‘, ktorý uvádza R. Krajčovič, sa ako zaujímavé môže javiť verbum *pučať* (od koreňa vo význame ‚zväčšovať‘ objem zachovaného v slovese *pukať*), ktoré v slovenskom jazykovom kontexte je písomne doložené od 17. stor.¹⁶ Začiatočné *p-* by v ňom azda mohlo aj súvisieť s prenikaním spoluhlásky *f* spolu s cudzími slovami do domáceho pôvodného subsystému spoluhlások (dôsledkom čoho bolo narušenie a rozkolísanie tohto podsystému) a výsledkom mohla byť zámena perných spoluhlások *b* a *p* v slovenčine najmä pri slovách onomatopoického charakteru (napr. verbá *bacnúť/pacnúť/facnúť*, substantíva *prapor/frafor, pipla/fifla*). Číže zvukomalebné psl. **bu-* (v slove *bučať* ‚vydávať zvuk bu‘) by sa azda mohlo zmeniť na *pu-* (vo výraze *pučať*).¹⁷

V súčasnosti aj v nárečiach českého jazyka je doložené femininum *buč* a to v dvoch lexikálnych významoch: 1. ‚druh dreviny a) bot. buk lesní (*Fagus sylvatica*) b) bot. Platan (*Platanus*)‘, 2. ‚stromový porost a) bukový b) platanový‘ s minimálne diferencovaným geografickým výskytom (Doudlebsko, Jilemnicko).¹⁸ Z územia Čiech, napr. v obci Březi v okolí Nepomuku, je známe ojkonymum *Buč* (horáreň, 1839, vzniklo z kolektívneho apelatíva *buči*) a anojkonymum *Na Buči* (vrch);¹⁹ podrobnejšie údaje o fungovaní toponyma *Buč* pozri v mape heslového slova

¹¹ Historický slovník slovenského jazyka. I. A – J. Red. M. Majtán. Bratislava: Veda, 1991, s. 161.

¹² Krajčovič, R.: Z lexiky stredovekej slovenčiny s výkladmi názvov obcí a miest. In: Kultúra slova, 2007, roč. 41, č. 6, 2007, s. 339; dostupné na: <https://www.juls.savba.sk/ediela/ks/2007/6/ks2007-6.pdf>, cit. 15. 9. 2023. Motiváciu vlhkým miestom autor pripúšťa aj pri ojkonyme *Bučany* v o. Trnava.

¹³ Krajčovič, R.: Z lexiky stredovekej slovenčiny..., c. d., s. 339.

¹⁴ Krajčovič, R.: Z lexiky stredovekej slovenčiny..., c. d., s. 339.

¹⁵ Słowski, F.: Słownik prasłowiański. Tom I. A – B. Wrocław etc.: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1974, s. 433; taktiež porovnaj Linde, M. S. B.: Słownik języka polskiego. Tom I. A – F. Lwów: W Drukarni Zakładu Ossolińskich, 1854, s. 189; Karłowicz, J. – Kryński, A. – Niedźwiedzki, W.: Słownik języka polskiego. Tom I. A – G. Warszawa: Nakładem prenumeratorem, w drukarni E. Lubowskiego i S-ki, 1900, s. 225.

¹⁶ Králik, L.: Stručný etymologický slovník slovenčiny. Bratislava: Veda, 2015, s. 482, 483.

¹⁷ Králik, L.: Stručný etymologický..., c. d., s. 85; Ondruš, Š.: Pôvod názvov slovenských vrchov, hradov a stolíc. In Mistrík, J. (ed.): Studia Academica Slovaca. 9. Bratislava: Alfa, 1980, s. 273; Machek, V.: Etymologický slovník jazyka českého. Druhé, opravené a doplnené vydání. Praha: Academia, Nakladatelství Československé akademie věd, 1968, s. 74, 498.

¹⁸ Porovnaj Slovník nářečí českého jazyka. A – Č; dostupné na: <https://snclj.ujc.cas.cz/entry/492>; Holub, Z.: Lexikon nejjižnějšího úseku českých nářečí. Dobrá Voda: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2003, s. 498.

¹⁹ Chytil, A.: Chytilův místopis Československé republiky. 2. vyd. Praha-Smíchov: Alois Chytil, 1929, s. 100; Profous, A.: Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny. I. A – H. Praha: Česká akademie věd a umění, 1947, s. 196; Šmilauer, V.: Osídlení Čech..., c. d., s. 366.

Bouč.²⁰ Z priestoru Moravy a Sliezska je doložený TN *Buč* (v ženskom a mužskom rode, ktorý vznikol z neutra *bučí* ‚bukový les‘ zmenou deklinačného typu a rodu v *bučí*, nárečovo v *buči* a z neho bol utvorený nominatív *buč*).²¹

V poľskom jazyku apelatívum *bucz* zastupuje ‚kosz stożkowaty, siecią ociągnięty, do łowienia ryb mniejszych, gołomacz, bębenek, wiersza, więcierz‘²².

Z ukrajinskej zakarpatskej oblasti je doložený názov obce *Буча*, ktorá bola premenovaná na *Затишине*.²³ Aká situácia je v iných slovanských jazykoch, nateraz nevieme, v dostupnom praslavskom slovníku forma *búč/buč* nie je.²⁴

2. Ak by v slovotvornom motivante *búč-* bol konsonant (segment) *-č-* výsledkom pravidelnej konsonantickej kvalitatívnej alternácie spoluhlásky *k/č* v slovotvornej báze maskulína *buk* (analogicky pri lexémach napr. *vnuk/vnúča*, *jarok/jarček*, *smrek/smrečina*, *lúka/lúčny*, ale nie napr. pri adjektíve *lúkový*), spisovná, a teda štandardizovaná podoba východiskového apelatíva by bola *buča* (v ktorej sa zohľadnila krátka kvalita koreňového vokálu); slovotvornou базou slovotvornej formy (slovotvorného motivátu) *buča* by bol motivant *buč-* < apelatívum *buk* (v ktorom sa ponecháva krátky vokál zo substantíva *buk*) s náležitou feminínnou príponou *-a*.

V tomto prípade by azda bolo treba zohľadniť tiež diachrónne hľadisko. Pri zisťovaní pôvodu vzniku (pri nominácii) sledovaného názvu by bolo možné uvažovať o možnosti východiska z osobného mena (ďalej OM) *Buk*²⁵ (*Buča* < **Bukъ* + **-ja*; analogicky v ojkonymách, napr. *Radvaň* < **Radvan* + **-jb*, čiže Radovanov, *Lubča* < **Lubъk* + **-ja*, čiže Lubkova, *Rača* < **Rak-ja*, čiže Rakova, pri apelatívach, napr. *člověčb* < **člověk-jb*, *člověča* < **člověk-ja*, *člověče* < **člověk-je*, čiže človekov, človekova, človekovo²⁶). Ak by sa potvrdil uvádzaný depropriálny pôvod názvu, mohlo by to poukazovať nielen na vlastníctvo pomenúvaného objektu touto osobou v čase vzniku názvu. Podoba TN vychádzajúca z antroponyma (príslušného OM) by „v sebe niesla“ významný poznatok o tom, že názov by patril do chronologicky staršej vrstvy slovenských anojkoným vzhľadom

²⁰ Porovnaj Matúšová, J. a kol.: Slovník pomístních jmen v Čechách. IV (Bíge – Bož). 1. vyd. Praha: Academia, 2008, s. 171; Slovník pomístních jmen v Čechách. Heslo *Buč*; dostupné na: <https://spjc.ujc.cas.cz/vypis.php?odkaz=Bu%C4%8D>.

²¹ Porovnaj Slovník pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku; dostupné na: <https://spjms.ujc.cas.cz/entry/4065>.

²² Karłowicz, J. – Kryński, A. – Niedźwiedzki, W.: Słownik..., c. d., s. 225; Doroszewski, W.: Słownik języka polskiego. Tom I. A – C. Warszawa: Państwowe wydawnictwo Wiedza Powszechna, 1958, s. 701.

²³ Худаш, М. Л.: Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів. Київ: Наукова думка, 1995, s. 51–52.

²⁴ Sławski, F.: Słownik prasłowiański..., c. d., s. 433, 434.

²⁵ Antroponymum *Búč* nefunguje v slovenskom jazyku. Východiskom priezvisk *Bucz*, *Bucza*, vyskytujúcich sa v poľštine, môže (okrem mnohých iných derivátov) byť verbum *bučať*, alebo apelatívum *buk* (Rymut, K.: Nazwiska Polaków. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1991, s. 91). V starej češtine bolo zaznamenané mužské priezvisko *Búč* (s datáciou 1412; Gebauer, J.: Slovník staročeský. I. A – J. 1. vyd. Praha: Nákladem České grafické společnosti Unie, 1903; 2. nezmienené vyd. Praha: Academia, 1903, s. 112). V srbochorvátčine je doložené hypokoristické meno *Búč* z OM *Budimir* (Svoboda, J.: Staročeská osobní jména a naše příjmení. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1964, s. 138 s odkazom na práce T. Maretičky). Priezvisko *Буча* sa vyskytuje v severozápadnej Ukrajine, *Буча* v východných Slovanov vôbec. Takisto je známe ako bulharské a srbské antroponymum (Словник прізви́ськ північно-західної України. А – І. Т. І. Луцьк: Редакційно-видавничий відділ „Вежа“ Волинського національного університету імені Лесі Українки, 2009, s. 165; Чучка, П.: Слов’янські особові імена українців. Історико-етимологічний словник. Ужгород: ДБНЗ Ужгородський національний університет, 2011, s. 92).

²⁶ Stanislav, J.: Dejiny slovenského jazyka. II. Tvaroslovie. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1958, s. 261–263 a Slovenský juh v stredoveku. I. 2. vyd. Bratislava: Národné literárne centrum – Dom slovenskej literatúry, 1999, s. 233; Krajčovič, R.: Náčrt dejín slovenského jazyka. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1971, s. 122 a Vývin slovenského jazyka a dialektológia. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1988, s. 117; Majtán, M.: Dedičstvo praslovančiny v najstarších slovenských menách. In: Jazykovedné štúdie. 14. O pôvode a o najstaršom vývine slovenčiny. Zborník materiálov z vedeckej konferencie (Smolenice 9.–11. decembra 1974). Stanislavov zborník. Bratislava: Veda, 1977, s. 199 a Kontinuitný vývin slovenčiny a jeho odraz vo vlastných menách. In: Slavica Slovaca, 1992, roč. 27, č. 1, s. 41.

na spôsob vzniku TN pomocou sufixu *-jb²⁷. Na základe uvádzaných argumentov spisovná podoba apelatíva i propria by mala byť bez kvantity koreňového vokálu *u*, teda *buča*, *Buča*.

Morfematická štruktúra substantívnej apelatívnej formy *búča* v prvom prípade prvého lexikálneho významu by pozostávala z koreňovej morfémy *buk-* (pričom slovotvorná báza *búč-* môže byť výsledkom iba zmeny koreňa *buk-* po kvalitatívnej spoluhláskovej alternácii *k/č*), v druhom prípade druhého lexikálneho významu z koreňovej morfémy *buč-* (z verba *bučať*), obe s gramatickou relačnou morférou *-a*.

Výklad o substantívnych formách *buča*, *Buča* a *búča*, *Búča* nie je priamočiary a priezračný. Na zaujímavosti získava z dialektologického, v konečnom dôsledku zo zemepisno-historicko-spoločenského a z neho vyplývajúceho (a z neho vyplývajúceho možnému inonárodnému) etymologického rozmeru výrazu vzhľadom na kontext nasledujúcich poznatkov.

Celonárodný Slovník slovenských nárečí²⁸ zaznamenáva lexému *buča* (s krátkym vokálom *a*; podčiarkla autorka AR). V celoslovenskom meradle nemožno hovoriť o výraze s rozsiahlym geografickým výskytom. Zohľadňujúc diachrónny aspekt výrazu, pripúšťajúc poznatky etymologického charakteru a genetickej súvislosti významu danej lexémy²⁹ a slovenskú lokalitu jej výskytu (ide o obec, kde ešte i dnes žijú potomkovia chorvátskych prisťahovalcov)³⁰, „slovenský nárečový“ lexikálny význam ‚rastlina s veľkými dužinatými plodmi, bot. tekvica obyčajná (Cucurbita pepo)‘ – nateraz doložený iba zo Stupavy v o. Bratislava („Pro sviňe zme rostikli pár buči...“)³¹ –, nemožno hodnotiť ako vlastný slovenskému nárečovému prostrediu.³²

V niektorých južnoslovenských dialektoch/jazykoch sémantizácia výrazu *ôyca/búča/búča* je bohatšia: ‚roślina Cucurbita pepo i jej owoc; baniaste naczynie; flasza, dzban; guz, nabrzmienie‘ a je spätá s psl. východiskom *bučati*.³³ Na prvý pohľad sémantika slova *ôyca* by mohla byť roz-

²⁷ Potreba používania posesívnych sufixov v toponymii vznikla so vznikom a rozvojom súkromného vlastníctva v ranom období feudalizmu. V staršom období slovenčiny (približne do 10. storočia) išlo o privlastňovacie formy adjektív, ktoré sa tvorili pomocou privlastňovacích sufixov *-jb, *-ja, *-je od apelatíva (v prevažnej väčšine) alebo od osobného mena. Najčastejšie sa využívali a najvčastejšie sa stali neproduktívnymi (pred hláskou -jb- nastávala palatalizácia predchádzajúcej spoluhlásky), napr. ako sme uviedli už pri substantíve *člověk, alebo pri OM *Lubyk. Zánik tohto spôsobu privlastňovania zrejme zanikol v čase zániku koncového jeru (asi v prvej polovici 10. storočia). V slovenských jazykoch z ich staršieho obdobia existujú len zlomky v skupine apelatívnych foriem a v slovenskej toponymii v miestnych menách sa zachovalo neveľa názvov s antroponymickou lexémou a vlastníckymi topoformantmi -jb, -ja, ako sme už uviedli pri miestnych názvoch *Radvaň* a *Lubča*, ide o zmeravené posesívne tvary (Stanislav, J.: Dejiny..., c. d., s. 261-263 a Slovenský juh..., c. d., s. 233; Krajčovič, R.: Náčrt dejín..., c. d., s. 122 a Vývin slovenského jazyka..., c. d., s. 117; Majtán, M.: Dedičstvo prasloviančiny..., c. d., s. 41; pozri tiež Olivová-Nezbedová, L.: Pomístní jména v Čechách, c. d., s. 60-61, 73).

²⁸ Slovník slovenských nárečí. I. A – K. Red. I. Ripka. Bratislava: Veda, 1994.

²⁹ Sławski, F.: Słownik prasłowiański..., c. d., s. 433.

³⁰ Porovnaj Daničová, J. – Klačka, J. – Pokorný, V.: Slovník devínsko-novoveského chorvátskeho dialektu. Riečník novosielskoga horvatskoga guovora. Bratislava-Devínska Nová Ves: Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku, 2021, s. 45; Majtán, M.: Svedectvo terénnych názvov o Chorvátoch na Slovensku. In Botík, J. (ed.): Chorvátska národnosť na Slovensku. História, onomastika, národopis. Bratislava: Slovenské národné múzeum, 1999, s. 66 a Chorvátske prvky v slovenských terénnych názvoch. In Horák, E. (ed.): Slovensko-chorvátske jazykové a literárne vzťahy. Zborník prác z medzinárodnej vedeckej konferencie Slovensko-chorvátske jazykové a literárne vzťahy, ktorá sa uskutočnila 22.–23. apríla 1999 v Bratislave. Bratislava: T. R. I. MEDIUM, 1999, s. 138; pozri tiež Stanislav, J.: Slovenský juh..., c. d., s. 239.

³¹ Slovník slovenských..., c. d., s. 176; Dovičičová, M.: Krátky slovník nárečia slovenského záhoráckeho stupavského. 1. vyd. Bratislava: PRINT-SERVIS, 2000, s. 76.

³² Autori Slovníka slovenských nárečí pri možnom druhom opravenom vydaní prvého zväzku by mali zvážiť vyradenie lexémy zo slovníka v prípade nedoloženia iného, napr. významu ‚bučina‘ v zhode so základnými úlohami a cieľmi lexikografického spracovania nárečovej lexiky v celonárodnom slovníku *slovenských* (podčiarkla autorka AR) miestnych nárečí (Slovník slovenských..., c. d., s. 11).

³³ Porovnaj Sławski, F.: Słownik prasłowiański..., c. d., s. 433; Slovenský jazykový atlas. Lexikálno-slovotvorná séria. 4. zv. Poľnohospodárstvo. 1. vyd. Ved. red. A. Ferencíková. Spoluautori A. Ferencíková, M. Chochol, E. Králik, J. Siatkowski, Ž. Ž. Varbot, P. Žigo. Bratislava: Meždunarodnyj komitet slavistov, Komissija Obščeslavianskogo lingvističeskogo atlasa, Slovenská akadémia vied – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra, Univerzita Komenského – Filozofická fakulta, 2012, s. 67.

siahlejšia o sémy, ktoré v porovnaní s ďalšími príznakmi by mohli vymedziť významy ,hlučný ruch, nepokoj, hluk, krik, hádka‘ vo východoslovanských jazykoch (v ruskom i ukrajinskom),³⁴ avšak tie treba usúvzťazniť s východiskovým psl. *bukati* ,vydawať niski, przeciągly głos, np. ry-czeć, beczeć (o bydle), brzęczeć (o owadach)‘.³⁵ Uvedené lexikálno-sémantické pozadie umožňu-je hovoriť o existencii homonymných foriem *бўча*¹, *бўча*² v príslušných slovanských jazykoch.³⁶

Zo staršieho obdobia existencie slovenčiny je apelatívum *buča* doložené vo význame „bučina“.³⁷ Neexistencia kvantity vokálu vo forme alebo súvisí so skutočnosťami, že 1. autor ju má doloženú zo slovenského nárečového územia, v ktorom kvantita vokálov neexistuje, alebo ide o územia, v ktorých sa koreň kolektívnych formácií nedlžil, alebo 2. je to v dôsledku formu-júcich sa kodifikačných tendencií príslušného obdobia existencie slovenského jazyka.

Propriálna vrstva slovnéj zásoby slovenčiny dokladá ojkonymum *Buča* (ktoré sa dnes chybné uvádza ako *Budča*; ide o obec v o. Zvolen).³⁸ Formálna podoba názvu zohľadňuje verbálne vých-odisko slova (sloveso *bučať*) a skutočnosť, že nejde o kolektívum (nemá podobu *búča*).³⁹

Z pohľadu toponomastiky propriá *Buča* a *Búča* (pozri mapku č. 2) sú substantívnymi názva-mi ženského rodu s formantom -a.⁴⁰

Z formálneho hľadiska nazeraajúc cez prizmu dialektológa toponymum *Búča* nemožno spá-jat' s nárečovým apelatívnym tvarom neutra deklináčného typu *zdravie* (v nominatíve singuláru s koncovkou -e, prípadne -ie vo východoslovenskom nárečovom priestore; tvary končiace sa na -ia fungujú v dialektoch stredného Slovenska, v blízkosti Trstenej na Orave, v oblasti vých-odoslovenských nárečí v okolí Gelnice a v rusínskych dialektoch).⁴¹

Pripomíname to z dôvodu doloženého anojkonya *Búcie* (ide o spisovnú štandardizovanú podobu názvu; pozri mapku č. 3) v dialektických podobách *Búča* (*Búča*, Bojnice, o. Prievidza) a *Buša* (*Do buša koncom*, Gemerské Teplice, o. Revúca),⁴² aby nedošlo k nesprávnej identifikácii zaznamenaného TN (vzhľadom na jeho formálne zakončenie) a jeho následnému nekorektnému zaradeniu k príslušnému východiskovému nominatívnemu singulárovému tvaru (resp. heslovému slovu, ktoré je súčasťou rámca cieľov a úloh projektu Lexika slovenských terénnych názvov⁴³).

Zároveň pri propriách *Buča* a *Búča* istotne nejde o apelatívne východisko neutra *búcie*, preto-že (ako sme vyššie už spomenuli) nárečová nominatívna singulárová podoba v príslušných loka-litách (tak ako v goralskej obci Lesnica, tak i v Lipovciach a Bijacovciach; porovnaj poznámku

³⁴ Porovnaj Даль, В.: Толковый словарь живого великорусского языка. Том I. А – З. Москва: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1956, s. 147; dostupné tiež na: <https://ozhegov.slovaronline.com/2467-BUCHA>; Словарь русского языка. Том I. А – Ы. Москва: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1957, s. 156; Словарь української мови. Том I. А – Ж. Київ: Видавництво Академії наук Української РСР 1958 з видання 1907–1909, s. 118; dostupné tiež na: <http://sum.in.ua/s/bucha>.

³⁵ Słowski, F.: Słownik prasłowiański..., c. d., s. 434, 443, 444.

³⁶ Ďakujem dr. sc. Sinišovi Habijanovi, PhD., za ozrejenie niektorých (nielen) prozodických špecifik slovanských jazykov.

³⁷ Kálal, K. – Kálal, M.: Slovenský slovník z literatúry a nárečí. Banská Bystrica: Nákladom vlastným, 1923, s. 45 s odvolaním sa na O. Bellu a F. V. Sasinka.

³⁸ Podrobnejšie Krajčovič, R.: Z lexiky stredovekej slovenčiny..., c. d., s. 339. Autor rovnako uvádza názov obce *Bučany* v o. Trnava.

³⁹ Krajčovič, R.: Z lexiky stredovekej slovenčiny..., c. d., s. 339.

⁴⁰ Majtán, M.: Z lexiky slovenskej..., c. d., s. 24, 133.

⁴¹ Podrobnejšie pozri Pauliny, E.: Vývin slovenskej deklinácie. Rukopis upravil a doplnil P. Žigo. I. vyd. Bratislava: Veda, 1990, s. 77-80. Atlas slovenského jazyka. II/1. Flexia. Časť prvá: Mapy. Spracoval J. Štolc. Bratislava: Veda, 1981, s. 14.

⁴² V KTN toponymum *Búcie* je doložené napr. aj v týchto zápisoch: *Bučia* (Jasenová, o. Dolný Kubín, Lučatin, o. Banská Bystrica), *Horná Bučia* (Donovaly, o. Banská Bystrica), *Bušia* (Gemerské Teplice a Jelšavská Teplica, o. Revúca, Ratkovská Lehota – Sása, o. Rimavská Sobota), *Bučä* (Krivá a Žaškov, o. Dolný Kubín).

⁴³ Pozri <https://lstn.juls.savba.sk/>.

pod čiarou č. 6) by mala byť *Buče* – v dvoch prípadoch ide o lokality s bezprostredným kontaktom s rusínskymi nárečiami. Aj v Lipovciach by bolo možné pripustiť rusínsky vplyv smerom od severu, a preto by čisto teoreticky mohlo dôjsť v neštandardizovanej podobe názvu *Bučia* k zmene pôvodného rusínskeho (či ukrajinského) *-ia > -a* v dôsledku neexistencie vokalickej kvantity v goralských a východoslovenských dialektoch.

Ak by to tak bolo, východiskom by mohlo byť OM *Буць* a názov *Буча* mohol vzniknúť posesívnym sufixom **-ja* (prvotne *Буця*, neskôr v ukrajinskom jazyku toto spodstatnené prívlastňovanie, pravdepodobne nie bez vplyvu slova *buča*, sa začalo tvrdo vyslovovať ako *Буча*, čím sa stratila pôvodná prívlastňovacia forma na **-ja*, a prechádza tak do kategórie na prvý pohľad deapelatívnych tvarov), pretože v karpatskej a prikarpatskej ojkonymii by mohlo ísť iba o názvy v podobách *Букова*, *Букове*, nie *Буча*, *Буче* bez alternácie *k/č*: „Однак це виведення малоімовірне, оскільки в українській ойконімії як посесиви від апелатива *букъ* творилися, звичайно, в моделях без чергування *-к/-ч-*“.⁴⁴

Pri slovenskom TN *Pod Bučou* (Pitelová, o. Žiar nad Hronom), ktorého spisovná štandardizovaná podoba by závisela od východiskového motivanta, je ženský rod východiskového apelatíva zrejmy a zároveň by sme v novšom (ešte stále v predpisovnom nekodifikovanom) období slovenčiny zrejme nemuseli pripustiť vplyv inonárodného jazykového kontaktu.

Ako sme uviedli, pri pertraktovanej slovenskej anojkonymickej forme by sme mali rátať s viacerými možnosťami onymickej motivácie (motívy, príznaky, ktoré boli podnetom na vznik vlastného mena v istej onymickej situácii).⁴⁵

Nech už bolo východiskom apelatívum *búč* či slovotvorná báza *buč-* alebo *búč-* (doložené vo významoch ‚bukový porast, bučina‘, ‚zavodnená, močaristá plocha s odumierajúcim, zahnivajúcim porastom‘) pre všetky zaznamenané slovenské anojkonymy, nevyhnutne nemusí byť doložený názov *Močiar* v tej-ktorej lokalite, aby sme na jej území mohli pripustiť existenciu močiara (močiarov). Napr. v Pitelovej je doložený miestny názov *Močiar*⁴⁶, ale zároveň je v obci známy štandardizovaný TN *Bukovina* ‚bukový les‘ (tu tiež porovnaj tamže), preto čisto teoreticky by sme nemohli vylúčiť obidve východiská pre analyzované toponymum *Pod Bučou*. Obdobne podľa webovej mapovej aplikácie Ústavu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky v obci Lipovce je vrch *Búčie*⁴⁷, ale aj pole *Močiare*. A v Poľanovciach je tiež les *Búčie* (<https://zbgis.skgeodesy.sk/mkzbgis/sk/zakladna-mapa/detail/ease/basic/847887?bm=zbgis&z=8&c=19.530000,48.800000&pos=49.035512,20.866371,15>). Nikdy nemožno vylúčiť možnosť, že by v jednej a tej istej obci nemohla byť močarina, bahnisko, a zároveň by tu nemohol byť bukový porast. V každom prípade by mohlo ísť o názvy, ktoré by vystihovali povahu územia, jej charakteristické rysy, prírodné pomery (kde sa vyskytujú či už buky, či miesta pokryté stojatou vodou, porastené vodnými rastlinami). Súčasne nemožno vylúčiť možnosť východiska, ktorým by mohlo byť osobné meno *Buk*, a to treba považovať azda za najmenej pravdepodobný motivant.

Každý názov je vždy viazaný na konkrétny objekt. Doterajšia všestranná jazyková analýza (na základe dostupných textových či internetových zdrojov) nám nateraz s istotou nemôže potvrdiť, či nedošlo k zániku pomenovania od čias zápisov TN *Búča* a *Buča*, resp. či nedošlo k premenovaniu alebo nahradeniu pôvodného názvu novým, napr. názvom *Bučina*, *Bukovina*, a, či išlo o názov nedomáceho (neslovenského) pôvodu, napr. karpatskoukrajinský (vzhľadom

⁴⁴ Худаш, М. Л.: Українські карпатські і прикарпатські назви..., с. d., s. 52.

⁴⁵ Majtán, M.: Z lexiky slovenskej..., с. d., s. 10-11.

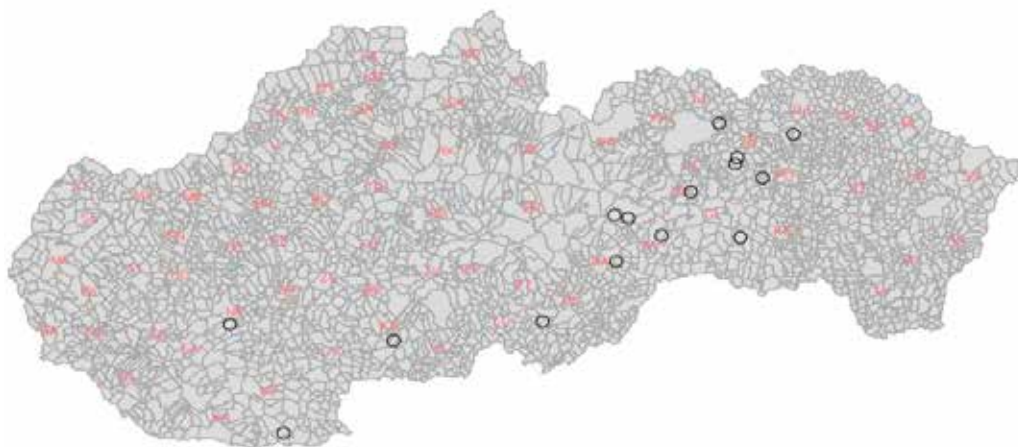
⁴⁶ Vlastivedný slovník obcí na Slovensku. 2. Bratislava: Veda, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1977, s. 391.

⁴⁷ Porovnaj Vlastivedný slovník obcí..., с. d., s. 162.

na historický vývoj severnejších území súčasného Slovenska⁴⁸). Zároveň rozbor nemôže vylúčiť možnosť, že v prípade jednoslovných nominatívnych pomenovaní nejde o názvy staršieho datovania (približne z 10. – 11. stor. vzhľadom na zánik starých posesívnych foriem adjektív, ktoré zanikli pomerne skoro).

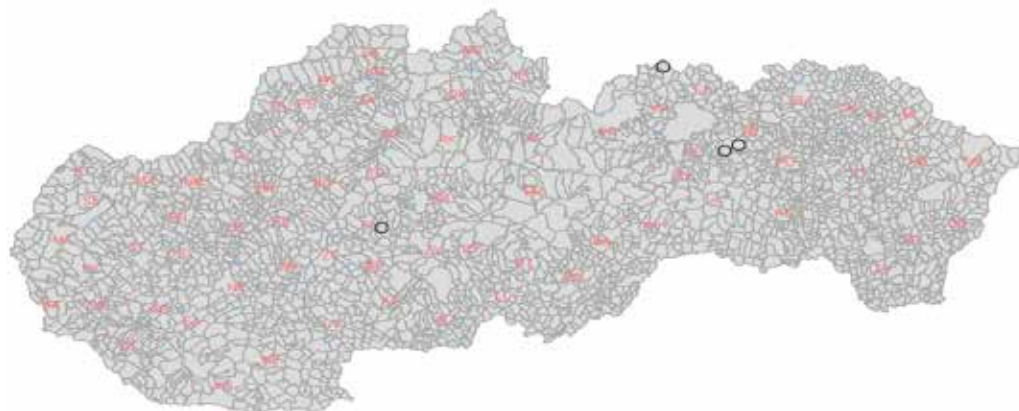
Objasniť pôvod názvov by nám mohli detailné historické, etnografické, archeologické a prírodovedné výskumy priamo v obciach, v ktorých anojkonymá boli zaznamenané. Pri odhaľovaní správnej motivácie bude treba brať ohľad na geomorfologické danosti oblasti výskytu príslušného toponyma. Pri oronyme označujúcom mimojazykovú realitu istej nadmorskej výšky by sme mohli uvažovať o motivácii porastom buka. Ak by toponymá pomenúvali objekt nížinného charakteru, nie je vylúčená motivácia vlhkým miestom. Nazdávame sa, že treba počítať s alternatívou, že sa nám motiváciu vzniku niektorých názvov s istotou nemusí podať vyriešiť ani po nadobudnutí vyčerpávajúcich odpovedí na naše nelingvistické otázky.

Mapa č. 1 **Búč**

⁴⁸ Porovnaj napr. situáciu v Čechách opisovanú v práci Olivová-Nezvedová, L. Pomístní jména v Čechách, jejich obecná charakteristika a jejich význam pro vědní obory. In: Pomístní jména v Čechách. O čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest. Praha: Academia, 1995, s. 20-22.

Mapa č. 2 **Búča**

Mapa č. 3 **Búčie**

